

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

مقایسه افکار خودکشی و هوش معنوی دانش آموزان ناسازگار و عادی شهر لردگان

هومان امیری ابراهیم محمدی*

کارشناس ارشد روان شناسی عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)

آسیه صادقیان سورکی

آموزگار آموزش و پرورش لردگان

*نویسنده مسول: خوراسگان، بلوار ارغوانیه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان. پست الکترونی: h.amiri3244@yahoo. Com

چکیده

هدف از این پژوهش مقایسه افکار خودکشی و هوش معنوی دانش آموزان ناسازگار و دانش آموزان عادی مشغول به تحصیل در مدارس متوسطه شهر لردگان بود. روش این پژوهش توصیفی از نوع علی - مقایسه ای بود. بدین منظور ۲۷۰ نفر از دانش آموزان دختر و پسر دبیرستانی شهر لردگان به روش تصادفی خوشه ای انتخاب شدند. برای ارزیابی میزان سازگاری دانش آموزان برای تعیین نمونه نهایی از پرسشنامه سینا و سینگ (۱۹۹۳)، برای ارزیابی افکار خودکشی از پرسشنامه افکار خودکشی بک (BSSI)، برای ارزیابی هوش معنوی از پرسشنامه هوش معنوی جامع (ISIS) آمرام و دربر (۲۰۰۷) استفاده گردید. سپس از نمونه مقدماتی پژوهش ۴۳ نفر دانش آموز ناسازگار و ۴۳ نفر دانش آموز عادی همتاسازی و انتخاب شدند. پس از جمع آوری اطلاعات، از تحلیل واریانس چند متغیره استفاده گردید و دو گروه از نظر میزان افکار خودکشی و هوش معنوی با یکدیگر مقایسه شدند. نتایج این پژوهش نشان داد که بین افکار خودکشی و هوش معنوی در دانش آموزان ناسازگار و عادی تفاوت معناداری ($P < 0/05$) وجود دارد.

واژگان کلیدی: افکار خودکشی، هوش معنوی، نوجوانان سازگار و ناسازگار

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

مقدمه

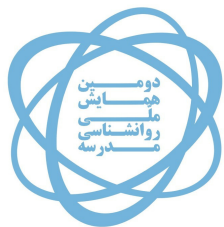
رفتار آدمی تحت تاثیر عوامل اجتماعی قرار دارد، شخصیت انسان در صورتی تکامل و رشد مناسب می کند که بین او و محیط تعامل و تبادل مناسبی وجود داشته باشد. فشار های اجتماعی تاثیر بسیار زیادی بر رفتار فرد دارند و از سوی دیگر انسان موجودی انعطاف پذیر است که می تواند با محیط تعامل سازنده ای داشته باشد، هم می تواند خود را با شرایط محیطی وفق دهد و هم می تواند بر محیط اثر بگذارد و در آن تغییراتی مطابق شرایط خود بوجود آورد. یکی از دوره های مهم رشدی هر فرد آدمی، دوره نوجوانی^۱ است. به اعتقاد فلاین و رودلف^۲ (۲۰۱۱) فرد هنگام ورود به این دوره تغییرات و دگرگونی های زیاد و مهمی در ابعاد جسمی، شناختی و عاطفی را تجربه می نماید، تغییرات این دوره از رشد که با بلوغ همراه است می تواند زمینه ساز مشکلات خاصی شود. هنگامی که نوجوان نمی تواند به طور موفقیت آمیزی با چالش های رشدی و تحولی کنار بیاید، دچار مشکلات روان شناختی و نابهنجاری هایی در زندگی خواهد شد. در دوره نوجوانی افراد بحران هویت را تجربه می نمایند، نوجوانان به دنبال کسب هویتی برای خود هستند لذا ممکن است از والدین خود فاصله بگیرند و روابطی را در خارج خانه و خانواده شکل دهند و نیاز به استقلال داشته باشند. عملکرد خانواده در همه ابعاد حل مساله از جمله ارتباط، آمیزش عاطفی، کنترل رفتار و عملکرد کلی با رفتار مطلوب انضباطی دانش آموزان رابطه مثبت و معناداری دارد (یوسلیانی، حبیبی و سلیمانی ۱۳۹۱).

سازگاری یکی از نکات قابل توجه در دوره نوجوانی و یکی از معیار های سلامت روان نوجوانان به حساب می آید (ریاحی نسب، ۱۳۹۱). سازگاری دانش آموزان در مدرسه قسمتی از سازگاری اجتماعی آنها به حساب می آید و شامل مجموعه واکنش هایی است که توسط آن یک دانش آموز ساختار رفتاری خود را برای پاسخی موزون به شرایط جدید و به فعالیت هایی که آن محیط از دانش آموزان می خواهد، شکل می دهد (اکبری، ۱۳۸۸). هنگامی که دانش آموزان نوجوان نمی توانند به طور موفقیت آمیز بر بحران ها و چالش های زندگی غلبه نمایند، پریشانی های روانشناختی را تجربه خواهند نمود و در گیر اختلال های قابل ملاحظه ی عاطفی، اجتماعی و شناختی می شوند (گاربر، کیلی و مارتین^۳، ۲۰۰۲). از آنجا که عملکرد نادرست این قبیل دانش آموزان روی دیگر دانش آموزان تاثیر سوء دارد و در روند فعالیت های آموزشی و تربیتی معلمان خلل وارد می نماید، لازم است این مشکلات رفتاری کنترل و اصلاح گردد. مشکلات رفتاری تهدید مستقیمی در جهت ایجاد جو یادگیری کار آمد در کلاس درس می باشند. همچنین ممکن است موجب شوند مهارت ها و مقام حرفه ای معلم در نظر همکاران، دانش آموزان و اولیای دانش آموزان ضعیف و بد ظاهر

۱ - adolescence

۲ - Flynn & Rudolph

۳ - Garber, Keily & Martin

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

گردد (کوپر، اسمیت و اپتین^۱، ۱۳۸۵). از این رو همان طور که ذکر شد «سازگاری و ناسازگاری» یکی از موضوعات مهم مربوط به دانش آموزان نوجوان است.

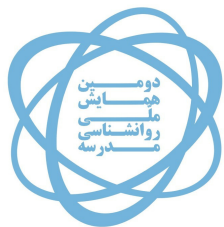
هوش معنوی^۲ یا SI یکی از ابعاد هوش است که تحقیقات چندان منسجم و نظام مندی در جهت شناخت و تبیین ویژگی ها و مولفه های آن در حد و اندازه دیگر انواع هوش صورت پذیرفته است. هوش معنوی زیر بنای باور های فرد و نقشی است که این باور ها و ارزش ها در کنش هایی که فرد انجام می دهد و به زندگی خود شکل می دهد، ایفا می کند. افراد دارای هوش معنوی بالا دارای زندگی آرام، دلشین، عاشق کار، علاقه مند خدمت به هموعان و عدم وابستگی به دیگران هستند (عسکری وزیری و زارعی متین، ۱۳۹۰). هوش معنوی باعث می شود که انسان با ملایمت و عطف بیشتر به مشکلات نگاه کند و تلاش مضاعف در جهت یافتن راه حل داشته باشد و سختی های زندگی را بیشتر تحمل نماید و به زندگی خود پویایی و حرکت دهد. بین هوش معنوی و انواع مشکلات رفتاری رابطه معکوس و معنی داری وجود دارد. اصغری، کرد میرزا و احمدی (۱۳۹۲) در تحقیقی نشان دادند که هوش معنوی رابطه منفی و معنی داری با گرایش سوء مصرف مواد دارد. در واقع هوش معنوی یک هوش ذاتی انسانی است و همانند هر هوش دیگر می تواند رشد کند و این بدان معنی است که می توان آن را توصیف و اندازه گیری کرد. پژوهش ها نشان می دهند دین عامل مهمی در پیشگیری از بزهکاری است (چادویک و تاپ^۳، ۱۹۹۳) به نقل از خدایاری فرد، فقیهی، غباری بناب، شکوهی یکتا و رحیمی نژاد، ۱۳۹۱). در دو دهه اخیر بررسی نقش مذهب در ایجاد جامعه سالم و سالم سازی انسان مورد توجه گروه های بیشتری از روانشناسان قرار گرفته است (موسوی، اسلام دوست، غباری بناب، ۱۳۹۰).

خود کشی به عنوان یکی از صور آسیب و کج روی های روانی و اجتماعی، معضلی است که در همه جوامع اعم از پیشرفته یا در حال توسعه، وجود دارد و یکی از نگرانی های جوامع امروزی رشد فزاینده میزان خود کشی است (کریمی، ۱۳۹۰). در مورد اینکه چه عواملی باعث می شود تا فکر خود کشی در یک نوجوان بروز نماید و چگونه و تحت چه شرایطی این افکار قوت یافته و زمینه اقدام عملی به خود کشی و آسیب زدن به خود را ایجاد می نماید اغلب صاحب نظران به دو دسته عوامل اشاره می کنند عوامل زمینه ساز مانند مشکلات طولانی در خانواده، بی ثباتی عاطفی، ابتلای نوجوان به اختلالات روانی و عوامل آشکار ساز مانند مشکلات و بحران های تربیتی و انضباطی، وجود تعارض در روابط بین فردی، درگیری با والدین و همسالان، طرد شدن، مشکلات تحصیلی و عواملی از این دست (کدیور و زاهدی، ۱۳۸۶).

۱ - Cooper & Smith & Optin

۲ - spiritual intelligence

۳ - Chadwic & Top

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

از دیدگاه روان‌پویایی، خودکشی به عنوان یک ملاک و نشانه بیماری روانی تلقی می‌شود و رویکرد یادگیری اجتماعی بندورا بر یادگیری مشاهده‌ای در اقدام به خودکشی تأکید می‌کند، نظریه شناختی بک، شناخت-های منفی نسبت به خود، جهان و آینده را در اقدام به خودکشی موثر می‌داند (حسینانی، مرادی و پژوهشگر، ۱۳۸۴).

از آنجا که کشور ما جوان است و به خصوص در شهرستان لردگان درصد بالایی از جمعیت شهرستان را نوجوانان و جوانان تشکیل می‌دهند و همان‌طور که ذکر شد گروه سنی نوجوان یک قشر آسیب‌پذیر می‌باشد و امروزه مبتلا شدن به انواع آسیب‌های اجتماعی این قشر از جامعه را تهدید می‌کند و از طرفی یکی از مشکلات حال حاضر مدارس متوسطه انواع ناسازگاری‌های اجتماعی، عاطفی و تحصیلی دانش‌آموزان نوجوان این مدارس می‌باشد، لذا جهت مطالعه علمی این مشکل، در این پژوهش میزان افکار خودکشی و هوش معنوی دانش‌آموزان ناسازگار و دانش‌آموزان عادی مشغول به تحصیل در مدارس متوسطه شهر لردگان مورد بررسی قرار گرفته است.

روش

روش پژوهش، جامعه آماری و نمونه: روش تحقیق از نوع علی-مقایسه‌ای^۱ یا پس‌رویدادی^۲ بود. جامعه آماری در تحقیق حاضر کلیه دانش‌آموزان مشغول به تحصیل در مقطع متوسطه شهر لردگان در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ بود. حجم جامعه این تحقیق بنا به گزارش اداره آموزش و پرورش لردگان ۲۳۷۰ دانش‌آموز بوده، که از این تعداد ۱۱۹۶ دانش‌آموز پسر و ۱۱۷۴ دانش‌آموز دختر بودند. در این تحقیق برای نمونه‌گیری از روش تصادفی خوشه‌ای استفاده گردید. برای تعیین حجم نمونه مورد نظر، از جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰) استفاده گردید. بر اساس این جدول، و با در نظر گرفتن حجم جامعه، حجم نمونه ۲۷۰ نفر تعیین گردید، سپس برای کسب اطلاع و اطمینان از میزان ناسازگاری این دانش‌آموزان، پرسشنامه سازگاری دانش-آموزان دبیرستانی سینا و سینگ^۳ (۱۹۹۳) اجرا گردید تا دانش‌آموزان با ناسازگاری بالا به طور دقیق غربالگری و مشخص گردند. بدین ترتیب از میان این نمونه ۲۷۰ نفری دانش‌آموزان ۴۳ دانش‌آموز (۲۳ دانش‌آموز پسر و ۲۰ دانش‌آموز دختر) که دارای نمره ناسازگاری بالاتر از متوسط بودند انتخاب شدند. دانش‌آموزان عادی نیز به تعداد ۴۳ نفر از میان دانش‌آموزان دبیرستانی شهر لردگان که از لحاظ سن، جنس، آموزشگاه، رشته تحصیلی و دیگر شرایط با دانش‌آموزان ناسازگار همسان بودند و با اجرای پرسشنامه سازگاری دانش‌آموزان دبیرستانی (سینا و سینگ) نمره ناسازگاری کمتر از متوسط دریافت کردند، هم‌تاسازی و انتخاب شدند.

ابزار سنجش

۱-causal-comparative

۲ - post factor

۳- Sina&Sing

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

پرسشنامه سازگاری دانش آموزان دبیرستانی (سینا و سینگ): برای اندازه‌گیری سازگاری، از پرسشنامه سازگاری دانش آموزان دبیرستانی سینا و سینگ (۱۹۹۳) استفاده شد. این پرسشنامه دانش آموزان را از نظر میزان سازگاری در سه بعد «عاطفی»، «آموزشی» و «اجتماعی» مورد ارزیابی قرار می‌دهد، همچنین مجموع سازگاری عاطفی، آموزشی و اجتماعی، سازگاری عمومی دانش آموزان را نشان می‌دهد. این پرسشنامه دارای ۶۰ سوال (برای هر حوزه ۲۰ سوال) می‌باشد. برای نمره‌گذاری آن پاسخ‌هایی که نشانگر سازگاری است نمره «صفر» داده می‌شود و در غیر این صورت نمره «یک» منظور می‌گردد. مجموع کل نمرات نشان‌دهنده سازگاری عمومی فرد و مجموع نمرات فرد در هر حوزه سازگاری (عاطفی، آموزشی و اجتماعی)، مشخص‌کننده سازگاری فرد در آن حوزه است. نمره پایین نشان‌دهنده سازگاری بالاتر و نمره بالا نشان‌دهنده سازگاری پایین‌تر است. این آزمون در هر سه سطح اجتماعی، عاطفی و آموزشی از روایی و اعتبار مناسبی برخوردار است. ضریب اعتبار این آزمون توسط سازندگان آزمون، از طریق دو نیمه کردن، برای سازگاری کل، عاطفی، اجتماعی و آموزشی به ترتیب ۰/۹۵، ۰/۹۴، ۰/۹۳ و ۰/۹۶ و با روش، با آزمایی ۰/۹۳، ۰/۹۶، ۰/۹۰ و ۰/۹۳ گزارش شده است (اکبری، ۱۳۸۸).

نویدی با اجرای این پرسشنامه بر روی ۱۶ دانش آموز دبیرستانی، ضریب آلفای کرونباخ برای سازگاری کلی را ۰/۸۲ برای سازگاری آموزشی، عاطفی و اجتماعی را به ترتیب ۰/۷۰، ۰/۶۸ و ۰/۶۵ گزارش کرده است (صدق پور، اسدی، میری، ۱۳۸۹).

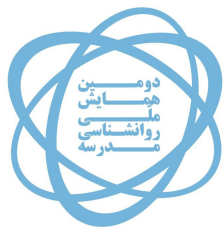
پرسشنامه افکار خودکشی بک (BSSI): این پرسشنامه که یکی از معروف‌ترین ابزارها در مطالعات مربوط به خودکشی می‌باشد، شامل ۱۹ پرسش است که هر پرسش از صفر تا ۲ نمره می‌گیرد، بنابراین جمع نمرات از صفر تا ۳۸ متغیر است. طبقه‌بندی افراد براساس نمرات این مقیاس به این صورت است: ۳-۰ فاقد افکار خودکشی، ۱۱-۴ دارای افکار خودکشی کم خطر، ۱۲-۳۸ دارای افکار خودکشی پرخطر می‌باشند. پرسشنامه افکار خودکشی بک مواردی از جمله آرزوی مرگ، تمایلات فعال و غیر فعال خودکشی، زمان و فراوانی افکار خودکشی، احساس خودکنترلی و حدود آمادگی فردی برای افکار خودکشی، را ارزیابی می‌نماید. همبستگی درونی این آزمون $\alpha=0/89$ و پایایی بین‌آزماینده آن $r=0/83$ می‌باشد (دانیتز^۱، ۲۰۰۱ به نقل از کریمی، ۱۳۹۰). اعتبار همزمان این آزمون با مقیاس سنجش خطر خودکشی^۳، معادل $r=0/69$ و $p<0/001$ به دست آمد (داچر و دالری^۴، ۲۰۰۴، به نقل از همتی، دانش آموز و پناغی، ۱۳۸۳). این آزمون در ایران ترجمه و مطالعات مقدماتی برای اجرای آن در مرکز مطالعات شناخت و رفتار بیمارستان روزبه انجام شد. بر اساس پرسشنامه BSSI، مطالعه‌ای روی بیماران افسرده دارای افکار خودکشی و بیماران افسرده فاقد

۱ - interpreter reliability

۲ - Danitz

۳ - Suicidal Risk Assessment Scale

۴ - Ducher&Dalery

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

افکار خودکشی شده است (رحیمی، ۱۳۷۹). در مطالعه مذکور، به منظور نمره‌گذاری مقیاس بک برای افکار خودکشی، علاوه بر پژوهشگر، از یک ارزیاب دوم نیز استفاده شد که نتایج بسیار نزدیک گزارش شده است. به این ترتیب پایایی بین آزماینده مقیاس BSSI قابل قبول بود. در مورد طیف سنی آزمودنی‌ها، بر اساس منابع، BSSI برای دو گروه بالغ و نوجوانان قابل استفاده است. استیر^۱ (۲۰۰۲) در مطالعه‌ای روی ۱۰۸ نوجوانان بیمار از آزمون بک برای بررسی افکار خودکشی در افراد ۱۲ تا ۱۸ ساله استفاده نموده است. پرسشنامه هوش معنوی جامع (ISIS): این پرسشنامه یک ابزار خود گزارشی است که توسط آمرام و دریر^۲ در سال ۲۰۰۷ ساخته شد و شامل دو فرم کوتاه و بلند است که فرم بلند آن دارای ۸۳ آیتم و فرم کوتاه آن دارای ۴۴ آیتم است که با افزودن یک سوال ملاک به آیتم‌های فرم کوتاه این پرسشنامه ۴۵ آیتم دارد. در این تحقیق از فرم بلند آن استفاده شده است. نمره گذاری این مقیاس به صورت لیکرت می‌باشد. گزینه‌ها از ۱ تا ۶ نمره می‌گیرند بدین ترتیب که "هرگز" نمره ۱ "بسیار بندرت" نمره ۲ "تا حدودی بندرت" نمره ۳ "معمولاً" نمره ۴ "اکثر اوقات" نمره ۵ و "همیشه" نمره ۶ می‌گیرد (عبارات معکوس به صورت معکوس نمره گذاری می‌شوند). اعتبار این آزمون از یک نمونه ۲۴۰ نفری بدست آمد که فرم کوتاه با تمام نمرات فرم بلند ISIS همبستگی ۰/۹۹ را نشان داد. همبستگی فرم کوتاه و بلند دامنه‌ای از ۰/۹۴ تا ۰/۹۸ را نشان می‌دهد. همچنین برای سنجش همسانی درونی مقیاس آلفای کرونباخ ۰/۹۷ محاسبه شد. که ضریب پایایی نسبتاً بالایی است. این پرسشنامه در ایران توسط دکتر مریم حسینی ترجمه و هنجاریابی شده و اعتبار آن با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۶ محاسبه شده است. پرسشنامه ابتدا به زبان فارسی ترجمه شد با توجه به نظر چند کارشناس در بعضی عبارات آن تغییرات جزئی داده شد، جهت درک بهتر عبارات، مجدداً به انگلیسی ترجمه شد و توسط دکتر استیون اریک بررسی گردید، زمانی که از لحاظ ترجمه مورد تایید قرار گرفت، جهت بررسی روایی و پایایی، پرسشنامه روی ۶۰ دانش‌آموز ایرانی با میانگین سنی ۱۵ سال اجرا شد. طبق نتایج بدست آمده روایی صوری پرسشنامه برای این گروه سنی خوب بوده و تمام سوالات برایشان قابل فهم و درک بوده است، پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ سنجیده شد که در این گروه $\alpha = 0/96$ نشان دهنده پایایی خوب پرسشنامه است. همچنین ضریب همبستگی مقیاس هوش معنوی با پرسش ملاک محاسبه گردید و مشخص گردید که رابطه معنی داری بین پرسشنامه هوش معنوی و خرده مقیاس‌های آن با پرسشنامه ملاک وجود دارد ($p < 0/0001$ و $r = 0/57$). برای ساخت این پرسشنامه ابتدا ویژگی‌های افراد معنوی در ادیان مختلف شناخته و تعریف شد، سپس برای توسعه این تعاریف از ویژگی‌ها و خصوصیات افراد معنوی، آمرام و درایر ۷۱ مصاحبه با افرادی از دین‌های مختلف انجام دادند، برای هر دین حداقل ۴ مصاحبه انجام شد. بر اساس مطالعات ۲۲ ویژگی اصلی در همه ادیان به عنوان ویژگی افراد معنوی شناخته شد که در این پرسشنامه این ۲۲ ویژگی در ۷ گروه طبقه بندی شدند،

۱ - Steer

۲ - Amram & Dryer

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

که عبارتند از: ۱- هوشیاری ۲- خوبی ۳- جهت گیری ۴- معنا و مفهوم ۵- وجود و شخصیت ۶- حقیقت و صداقت ۷- تمامیت و کلیت (تقدس و پاکی، وابستگی، مقدس و روحانی، خود برتر، تمرین و ممارست، خودداری).

روش اجرا و تحلیل

ابتدا هماهنگی های لازم با اداره آموزش و پرورش لردگان و دبیرستان ها صورت گرفت سپس به مدارس مراجعه شد و قبل از دادن پرسشنامه ها به دست دانش آموزان سعی شد رابطه مناسب با آنها برقرار شود و به آنها گوشزد می شد که نیازی به نوشتن نام و نام خانوادگی نیست و پاسخ ها محرمانه می ماند تا اعتماد آنها جلب گردد، از آنها بابت همکاری و پاسخ صادقانه تشکر می شد، در مرحله بعد و پس از تکمیل و جمع آوری پرسشنامه ها، نمره گذاری آنها صورت گرفت، نخست جهت درک ساده داده های گردآوری شده و جهت تفسیر و نتیجه گیری، به خلاصه سازی متغیرهای جمعیت شناختی و وابسته با استفاده از روش های آمار توصیفی پرداخته شد. برای تجزیه و تحلیل داده ها و پاسخگویی به فرضیه های تحقیق، از روش تحلیل واریانس چند متغیره (MANOVA)، استفاده شد و در نهایت داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته ها

شاخص های توصیفی مربوط به شرکت کنندگان نشان می دهد شرکت کنندگان در محدوده سنی ۱۴ تا ۱۹ سال قرار داشتند، بیشترین فراوانی دانش آموزان ناسازگار در پایه سوم رشته انسانی به میزان ۶۹/۸ درصد و کمترین دانش آموز ناسازگار در پایه دوم تجربی به میزان ۱۱/۶ درصد می باشد. از لحاظ اقتصادی بیشترین فراوانی در هر دو گروه سازگار و ناسازگار به ترتیب ۵۸/۱۵ و ۴۸/۹ مربوط به طبقه متوسط بوده است. از نظر وضعیت تحصیلی معدل گروه سازگار ۱۷/۶۷ و معدل گروه ناسازگار ۱۴/۹ بوده است. برای بررسی معنی داری تفاوت بین افکار خودکشی و هوش معنوی دانش آموزان سازگار و ناسازگار از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد که نتایج آن در جدول ۳ آمده است.

جدول ۱- میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهشی در دو گروه

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

انحراف معیار	میانگین	شاخص‌های آماری گروه‌ها	
		سازگار	ناسازگار
۰/۳۵	۴/۳۲	هوش معنوی	
۳/۹۱	۲/۲۶	افکارخودکشی	سازگار
۰/۴۲	۳/۵۶	هوش معنوی	ناسازگار
۸/۱۴	۷/۷۰	افکارخودکشی	

همانطور که نتایج جدول (۱) نشان می‌دهد میانگین گروه عادی در هوش معنوی بالاتر از گروه ناسازگار است ولی میانگین نمرات خودکشی در گروه ناسازگار بالاتر می‌باشد.

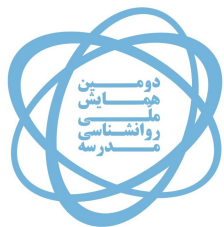
جدول ۲- آزمون لوین جهت سنجش فرض برابری واریانس‌ها برای کلیه متغیرهای پژوهش

متغیرها	آماره لوین	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معناداری
هوش معنوی	۰/۸۶	۱	۸۴	۰/۳۵
خودکشی	۱/۳۵	۱	۸۴	۰/۲۴

چنانچه ملاحظه می‌شود بین واریانس در هر دو متغیر تفاوت معنادار وجود ندارد و واریانس گروه‌ها باهم برابر می‌باشد، لذا پیش فرض تساوی واریانس‌ها برای دو متغیر رعایت شده است و می‌توان از آزمون‌های پارامتریک جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده کرد.

جدول ۳- نتایج تحلیل واریانس دو گروه عادی و ناسازگار

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

شاخص‌های آماری	مجموع	درجه	میانگین	F	سطح	مجذور	توان
متغیرهای پژوهش	مجذورات	آزادی	مجذورات		معناداری	اتا	آماری
افکار خودکشی	۶۳۹/۹۵	۱	۶۳۹/۹۵	۶/۸۵	۰/۰۰۲	۰/۱۱	۰/۹۱
هوش معنوی	۱۲/۸۶	۱	۱۲/۸۶	۴۰/۲۳	۰/۰۰۱	۰/۴۴	۰/۹۹

چنانچه در جدول (۳) ملاحظه می‌شود در دو گروه دانش‌آموزان عادی و ناسازگار شهر لردگان در افکار خودکشی تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P=0/002$). چنانچه ملاحظه می‌شود مجذور اتا ۱۱ درصد است که به این معنا می‌باشد که ۱۱ درصد واریانس مشترک افکار خودکشی مربوط به تفاوت دو گروه یا به عبارت دیگر ۱۱ درصد نمرات واریانس مشترک بین گروه‌ها مربوط به عضویت گروهی می‌باشد که این تفاوت معنی‌دار است و نشان می‌دهد که میانگین گروه دانش‌آموزان ناسازگار در میزان افکار خودکشی بیشتر می‌باشد. همچنین توان آماری ۰/۹۱ نیز نشان از کفایت حجم نمونه برای استفاده از تحلیل‌ها دارد.

طبق داده‌های جدول (۳) نیز می‌توان اظهار داشت که در دو گروه دانش‌آموزان عادی و ناسازگار در میزان هوش معنوی تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P=0/001$). چنانچه ملاحظه می‌شود مجذور اتا ۴۴ درصد است که به این معنا می‌باشد که ۴۴ درصد واریانس مشترک هوش معنوی مربوط به تفاوت دو گروه یا به عبارت دیگر ۴۴ درصد نمرات واریانس مشترک بین گروه‌ها مربوط به عضویت گروهی می‌باشد که این تفاوت معنی‌دار است و مقایسه میانگین‌ها نشان می‌دهد که میانگین گروه دانش‌آموزان عادی در میزان هوش معنوی نسبت به گروه ناسازگار بیشتر می‌باشد. همچنین توان آماری ۰/۹۹ نیز نشان از کفایت حجم نمونه برای استفاده از تحلیل‌ها دارد.

بحث

یافته‌های پژوهش حاضر حاکی از آن بود که در دو گروه دانش‌آموزان عادی و ناسازگار در افکار خودکشی تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P=0/002$) و ۱۱ درصد واریانس مشترک افکار خودکشی مربوط به تفاوت دو گروه عادی و ناسازگار می‌باشد و همچنین این نتایج نشان می‌دهد که میانگین گروه دانش‌آموزان ناسازگار در میزان افکار خودکشی بیشتر می‌باشد. لذا با توجه به این یافته‌ها، بین میزان افکار خودکشی در دانش‌آموزان عادی و دانش‌آموزان ناسازگار تفاوت معناداری وجود دارد.

این یافته‌ها با نتایج پژوهش کوری، واچ و اندرسون (۲۰۰۹)، هرژن، لینبلاد و وینرلانگ (۲۰۱۱) و دورکیم، اسپالدینگ و سیمپسون^۱ (۲۰۱۲) همخوان و همسوست.

^۱ - Durkheim, Spaulding & Simpson

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

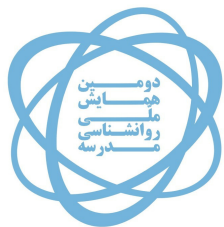
[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

کوری و همکاران (۲۰۰۹) در مطالعه ای مبنی بر بررسی روشهای مقابله ای در در نوجوانان ناسازگار افسرده در کشور استرالیا به این نتیجه رسیدند که میزان ارتکاب به خودکشی در دانش آموزان افسرده ناسازگار از دانش - آموزانی که صرفاً ناسازگار بوده و حائز ملاک های افسردگی نیستند، بالاتر است. در عین حال میزان افکار خودکشی و مبادرت به آن نیز در هر دو گروه ناسازگار افسرده و غیر افسرده از گروه نوجوانان عادی به طور معناداری بیشتر است.

در همین راستا هرژن و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهش مبنی بر بررسی ارتباط افکار خودکشی، بیماری های روانی و ناسازگاری اجتماعی بر روی نمونه ای از دانش آموزان سوئدی بیان نمودند که دانش آموزان دبیرستانی ناسازگار به طور معناداری بیشتر از سایر همسالان خود افکار خودکشی داشته و به طور قابل توجهی میزان مبادرت به رفتار خودکشی نیز در آنان از همگنان عادی شان بیشتر گزارش شده است و در نهایت دورکیم و همکاران (۲۰۱۲) نیز با استفاده از روش تحلیل عاملی به منظور بررسی عوامل موثر بر بروز رفتار خودکشی، ناسازگاری را از عواملی برشمردند که در وجود افکار خودکشی ارتکاب به آن تاثیر معناداری دارد. در تبیین علل وجود تفاوت در میزان افکار خودکشی در بین دانش آموزان ناسازگار و عادی می توان به ویژگی های نوجوانان ناسازگار و ارتباط ناسازگاری با خودکشی اشاره نمود. بلوغ جسمی که با تحول در رفتارها، نیازهای عاطفی، هیجانات درونی و روحیه اجتماعی نوجوان همراه است، تضادها و تعارضها را در روابط وی با محیط و سایرین اجتناب ناپذیر می کند. بالطبع چنین تعارضهایی که به اشکال مختلف پدیدار می شوند، از طبیعت بلوغ و دوران آخر نوجوانی ناشی می شود اما باید هدایت و کنترل شود و گرنه می تواند مخرب باشد. رفتارهای منفی نزد نوجوانان در علم روان شناسی به رفتار ناسازگارانه تعبیر می شود که ادامه و تعمیق آن در رفتارهای فردی و جمعی می تواند زنگ خطر برای رشد شخصیتی و ویژگی های رفتاری آنها در بزرگسالی باشد. ناسازگاری از ضعف نوجوان در تطبیق با شرایط محیطی و واقعیت های زندگی حکایت دارد و در صورتی که از حد بگذرد و درمان نشود، سلامت نوجوان در زندگی آینده اش را به خطر می اندازد. بزهکاری، گرایش به مفاسد اخلاقی و اجتماعی، اعتیاد و توسل به مصرف آرامبخش ها و الکل، پرخاشگری و از همه بدتر داشتن افکار خودکشی و ارتکاب به این عمل از آسیب های ناسازگاری حاد در نوجوانی محسوب می شود. بنابر این می توان انتظار داشت که کودکان و نوجوانان ناسازگار به علت روحیه و ویژگی های خاص خود، در پاسخ به مشکلات و دشواری های زندگی روزمره، به خوبی نوجوانان عادی قادر به استفاده صحیح از مهارت های حل - مساله نبوده و در این گونه موارد به روش های غیر معمول به از سر باز کردن مشکلات مبادرت می ورزند که یکی از این روش ها نیز خودکشی است. به عبارت دیگر نوجوان ناسازگار به علت نداشتن مهارت کافی برای حل مساله و همچنین تمایل به رنجاندن و آزار دادن دیگران بیش از سایر همسالان خود می توانند به خودکشی فکر کنند، چرا که بر طبق آمار معمولاً ۵۰٪ درصد از اقدام به خودکشی ها به قصد واقعی انجام می پذیرد و نوجوانان در واقع

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

قصده کشتن خود را ندارند بلکه آن‌ها به تهدید و اقدامات تازه دست می‌زنند تا توجه اطرافیان را جلب کنند و این شیوه در مورد نوجوانان ناسازگار بیش از سایرین صادق است.

از دیگر یافته‌های پژوهش حاضر، وجود تفاوت معنی دار ($P=0/001$) در هوش معنوی دانش‌آموزان عادی و ناسازگار بود و ۴۴ درصد واریانس مشترک هوش معنوی مربوط به تفاوت دو گروه یا به عبارت دیگر مربوط به عضویت گروهی می‌باشد که این تفاوت معنی دار است و مقایسه میانگین‌ها نشان می‌دهد که میانگین گروه دانش‌آموزان عادی در میزان هوش معنوی نسبت به گروه ناسازگار بیشتر می‌باشد.

یافته‌های حاصل از این پژوهش با مطالعات انجام شده در این زمینه در یک راستا قرار دارد. برای مثال نتایج حاصل از پژوهش کاروترز، بورکوسکی، لفور و ویتمن^۱ (۲۰۰۵) حاکی از آن بود که میزان سازگاری اجتماعی - هیجانی نوجوانان با میزان هوش معنوی و چگونگی اعتقادات مذهبی در آنان ارتباط مثبت و معناداری دارد. به طوری که افراد دارای هوش معنوی بالاتر، سازگاری اجتماعی بیشتری نشان می‌دهند و بالعکس نوجوانان ناسازگارتر نیز تا حدی از هوش معنوی پایین‌تری برخوردارند.

همسو با نتایج این پژوهش، نتایج مطالعات دو، دنیل، آرمسترانگ، گلدستون و تریپلت^۲ (۲۰۰۸) نشان داد که بین هوش معنوی و بروز ناسازگاری و ناهنجاری‌های روانپزشکی همبستگی منفی معناداری وجود دارد. بدین ترتیب که کودکان ناسازگار بدسرپرست و موسسه‌ای که جامعه آماری این پژوهش را تشکیل می‌دادند، هوش معنوی پایین‌تری را نیز در مقایسه با همسالان عادی خود که با پدر و مادر خود و در محیط خانواده زندگی می‌کردند، نشان می‌دادند. همچنین این نتایج با نتایج پژوهش حسینی، الیاس، کراوس و آیشا^۳ (۲۰۱۰) که در زمینه هوش معنوی و عوامل فردی مرتبط با آن انجام دادند، هماهنگی دارد. یافته‌های کلی پژوهش مذکور مبنی بر این بود که بین هوش معنوی و سازگاری با محیط اجتماعی ارتباط وجود دارد. بدین صورت که افراد دارای هوش معنوی بالاتر بهتر قادرند با محیط اطراف خود ارتباط برقرار کرده و به علت داشتن قدرت حل مساله بهتر و درک صحیح‌تر مشکلات، با اطرافیان و مسائل محیطی آسان‌تر برخورد می‌نمایند و کمتر از سایرین به استفاده از مکانیزم‌های معیوب دفاعی مبادرت می‌ورزند.

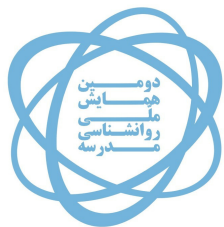
پینتون^۴ (۲۰۱۲) نیز بیان می‌کند که کودکان خانواده - های مذهبی غیر متعصب در مقایسه با کودکان خانواده‌های لاییک در مدرسه سازگاری بیشتری نشان می‌دهند و بیان می‌نماید که هوش معنوی با آموزش دادن قابل تقویت بوده و تقویت هوش معنوی کودکان منجر به افزایش سلامت روانی و حتی جسمانی آنان خواهد شد.

۱ - Carothers, Borkowski, Lefever&Whitman

۲ - Dew, Daniel, Armstrong, Goldstone& Triplett

۳ - Hosseini., Elias& Krauss

۴ - Painton

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

در تبیین چرایی تفاوت میزان هوش معنوی در دانش آموزان عادی و ناسازگار می توان به ویژگی های و صفات افرادی که دارای هوش معنوی هستند اشاره نمود که کاملاً با ویژگی های یک نوجوان ناسازگار مغایرت نشان می دهد. افراد دارای هوش معنوی بالا از قدرت قابل توجهی برای مقابله با سختی ها، دردها و شکست ها برخوردارند و از مشکلات و شکست هایی که در زندگی دارند، تجربه کسب می کنند. این افراد از خود آگاهی بالایی نسبت به شخصیت و ویژگی های وجودی خود دارند. به سجایای اخلاقی اهمیت می دهند و توانایی بالایی در خودداری و کنترل خویش دارند. و دیگر ویژگی مهم این افراد نیز وجود حس انعطاف پذیری بالا در این افراد می باشد. به راحتی قابل تشخیص است که نوجوانان ناسازگار در داشتن این ویژگی ها با افراد دارای هوش معنوی بالا کاملاً متفاوت به نظر می رسند. به زعم پژوهشگر وجود ویژگی های ناسازگاری، تکرار اشتباهات و شکست ها، کم طاقی در برخورد با مشکلات، عدم توانایی کافی در حل مساله، مقصر پنداشتن اطرافیان، عدم پایبندی به ویژگی ها و اصول اخلاقی و نظایر این موارد می تواند توجیهی مناسب برای وجود تفاوت بین دانش آموزان عادی و ناسازگار از نظر میزان هوش معنوی محسوب گردد. یافته های پژوهش حاضر می تواند مورد استفاده مشاوران و روان شناسان قرار گیرد تا براساس این یافته ها در مشاوره با دانش آموزان ناسازگار، میزان افکار خودکشی و هوش معنوی آنها را مد نظر قرار دهند و راهکار های مناسب برای جلوگیری از آسیب رساندن این قبیل دانش آموزان به خود و دیگران را اتخاذ نمایند.

از جمله محدودیت های پژوهش حاضر می توان به محدود بودن آن به دانش آموزان مقطع متوسطه و آن هم در یکی از شهر های کشور اشاره نمود که این امر مانع از تعمیم نتایج به دیگر گروه های دانش آموزی و دیگر مناطق کشور می باشد، پیشنهاد می گردد پژوهش های مشابه در دوره های دیگر تحصیلی و دیگر شهرستان های کشور اجرا گردد تا قابلیت تعمیم نتایج به طور گسترده تر امکان پذیر باشد.

منابع

- اصغری، ف؛ کرد میرزا، ع؛ احمدی، ل. ۱۳۹۲. رابطه نگرش مذهبی، منبع کنترل و گرایش به سوء مصرف مواد در دانشجویان. فصلنامه اعتیاد پژوهشی سوء مصرف مواد. ۱۱۲-۱۰۴: ۲۵.
- اکبری، ۱. ۱۳۸۸. راهنمایی سازگاری، تحصیلی و شغلی، تهران: انتشارات رشد و توسعه، ۳۰۴ صفحه
- خدایاری فرد، م؛ فقیهی، ع؛ غباری بناب، ب؛ شکوهی یکتا، م؛ رحیمی نژاد، ع. ۱۳۹۱. مقیاس های دینداری. تهران، انتشارات آوای نور، چاپ اول.
- رحیمی، م. ۱۳۷۹. مقایسه فرایندهای شناختی در بیماران افسرده دارای افکار خودکشی و بیماران افسرده فاقد افکار خودکشی. پایان نامه پزشکی عمومی، دانشگاه علوم پزشکی ایران.
- ریاحی نسب، ص. ۱۳۹۱. تاثیر آموزش مهارت های تحصیلی - شغلی بر سازگاری اجتماعی و سلامت روان دانش آموزان دختر مقطع متوسطه آموزش و پرورش کوهپایه. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه اصفهان.

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

صدق پور، ب؛ اسدی، م؛ میری، ن. ۱۳۸۹. رابطه نیازهای بنیادین و حمایت اجتماعی در سازگاری آموزشی، اجتماعی و عاطفی دانش آموزان. مجله روانشناسی، سال چهاردهم، شماره ۴: ۴۱۵-۴۰۱

عسگری وزیر، ع؛ زارعی متین، ح. ۱۳۹۰. هوش معنوی و نقش آن در محیط کار با تاکید بر آموزه های دینی. اسلام و پژوهش های مدیریتی. ۳: ۹۰-۶۳.
 کدیور، پ؛ زاهدی، ف. ۱۳۸۶. سبک های مقابله با بحران و اقدام به خودکشی در دختران دانشجو. فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی ۶: ۱۳۱-۱۱۱.
 کریمی، م. ۱۳۹۰. رابطه بین سبک های مقابله ای با افسردگی و افکار خودکشی نوجوانان. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.
 کوپر، پ؛ اسمیت، ک؛ اپتین، گ. ۱۳۸۵. مشکلات رفتاری و عاطفی، ترجمه کیانی، ج، تبریز: فروزش، چاپ اول.
 موسوی، س؛ اسلام دوست، ف؛ غباری بناب، ب. ۱۳۹۰. بررسی ارتباط بین سبک های اسناد و گرایش به سوء مصرف مواد در دانش جویان. مجله مطالعات آموزش و یادگیری. ۲: ۱۰۰-۸۶.

همتی، ن، دانش آموز، ب، پناغی، ل. ۱۳۸۳. فراوانی افکار خودکشی در دانش آموزان دبیرستانی شهرستان آبدانان استان ایلام. تازه های علوم شناختی. (۶) ۱ و ۱
 ۸۶-۷۹

یوسلیانی، غ؛ حبیبی، م؛ سلیمانی، ا. ۱۳۹۱. رابطه رفتار مطلوب انضباطی با عملکرد خانواده، منبع کنترل و عزت نفس دانش آموزان. مجله روانشناسی مدرسه، ۲: ۱۳۴-۱۱۴.

Carothers, Sh. S., Borkowski, J. G., Lefever, J. B., Whitman, T. L. (۲۰۰۵). Religiosity and the Socio-emotional Adjustment of Adolescent. Journal of Family Psychology, ۱۹(۲): ۲۶۳-۲۷۵

Curry, J. F., Watch, M., & Anderson, W. B. (۲۰۰۹). Coping Responses in depressed, socially maladjustment and suicidal adolescents. Psychological Reports: ۱۰۷: ۸۰-۸۲.

Dew, R. E., Daniel, S. S., Armstrong, T. D., Goldstone, D. B., Triplett, M. F. (۲۰۰۸). Spiritual intelligence and psychiatric symptoms: A review. Child Psychiatry and Human Development, ۳۹(۴): ۳۸۱-۳۹۸.

Durkheim, E., Spaulding, J. A., & Simpson, G. (۲۰۱۲). Suicide. Willey press.

Elkins M. and Cavendish R. (۲۰۰۴). Developing a plan for pediatric spiritual care. Holis Nursing Practice ۱۸(۴), PP. ۱۷۹-۱۸۶.

Flynn M, Rudolph KD. (۲۰۱۱). Stress Generation and Adolescent Depression: Contribution of Interpersonal Stress Responses. Abnormal Child Psychology. ۳۹: ۶۷-۸۱.

Garber, J., Keily, M. K., & Martin, N. C. (۲۰۰۲). Development of adolescence depressive symptoms: Predictors of change. Journal of Counseling and Clinical Psychology, ۷۰: ۷۰-۹۵.

Hjern, A., Lindblad, F., & Vinnerljung, B. (۲۰۱۱). Suicide, psychiatric illness, and social maladjustment in inter country adoptees in Sweden: a cohort study. The Lancet, ۳۶(۳۱): ۴۴۳-۴۴۸.

[دومین همایش ملی روانشناسی مدرسه]

[اردبیل، دانشگاه محقق اردبیلی]

[دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی]

[۲۳ اردیبهشت ۹۵]

Hosseini, M., Elias, H., Krauss, S. E., & Aishah, S. (۲۰۱۰). A review study on spiritual intelligence and factors that may contribute to individual differences in spiritual intelligence and the related theories. Journal of Social Sciences, ۶(۳): ۴۲۹-۴۳۸.

Painton, M. (۲۰۱۲). Encouraging your child's spiritual intelligence. Available from:

www.amazon.com.

Steer R. (۲۰۰۲). Self-reported suicidal ideation in adolescents psychiatric inpatient. University of New Jersey: USA.

